

cd

"Istorija matematiki", t. I, K. A. Rybnikow, Moskwa 1960; "Istorija matematiki w drewnosti", E. Kolman, Moskwa 1961; "Istorija matematiki w sriednije wieka", A. P. Juskiewicz, Moskwa 1961; "Istorija matematiki ot Diekarta do sieriediny XIX stoletija", G. Wieleitner, Moskwa 1960 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 8/2, 297-298

1963

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wydarzenia techniczne ludzkości. Materiał ten ma dużą wartość, zwłaszcza porządkową, ze względu na dokładność i rzetelność.

Obok tablic tom pierwszy zawiera statystyczne w ujęciu omówienie badań naukowych w ZSRR, Stanach Zjednoczonych, Anglii, Niemczech, Francji i Włoszech. Do dalszych ciekawszych rozdziałów tego tomu należy omówienie historycznego rozwoju wzajemnej zależności matematyki i eksperymentu.

We wszystkich tomach zwracają uwagę pomysłowe i proste, a często dowcipne rysunki, będące ilustracyjnym zapisem podstawowych praw i zależności fizycznych i matematycznych. Tę formę podania wiadomości należy uznać za właściwą w dziele przeznaczonym dla laików, tym bardziej, że zawsze obok zamieszczany jest zapis słowny i matematyczny.

Pewne zastrzeżenia budzić musi w wydawnictwie gradacja wartości poszczególnych wydarzeń i prac. Tak np. przy opisywaniu w tomie drugim teorii poznania świata omówienie roli dzieła Kopernika jest dziesięciokrotnie węższe niż roli Leonarda da Vinci. Można by mieć również zastrzeżenia do zbyt skromnego uwzględnienia zasług naukowych uczonych z krajów słowiańskich w dziedzinie pokojowego wykorzystania energii jądrowej. Jedynym rozdziałem, w którym zachowano pod tym względem właściwe proporcje jest rozdział poświęcony sztucznym satelitom Ziemi.

Wartość publikacji podnosi bardzo zamieszczony na końcu dziesiątego tomu słownik wyrazów technicznych i naukowych z encyklopedycznym ich objaśnieniem. Atrakcyjność wydawnictwa zapewniona jest przez niezwykle staranne opracowanie graficzne, liczne tablice oraz czarno-białe i wielokolorowe ilustracje. Obok wymienionych już rysunków znaleźć można w treści liczne zdjęcia nowoczesnego budownictwa miejskiego: przemysłowego oraz wszystkiego, co zdaniem komitetu redakcyjnego wydawnictwa stanowi symbol „ducha ery atomu“.

Zbigniew Marczewski

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

K. A. Rybnikow, *Istorija matiematiki*, t. I. Izdatielstwo Moskovskogo uniwersiteta, Moskwa 1960, s. 190.

E. Kolman, *Istorija matiematiki w drevnosti*. Gosudarstwennoje izdatielstwo fiziko-matematiczeskoj litieratury, Moskwa 1961, s. 235.

A. P. Juszkiewicz, *Istorija matiematiki w sriednije wieka*. Gosudarstwennoje izdatielstwo fiziko-matematiczeskoj litieratury, Moskwa 1961, s. 448.

G. Wieleitner, *Istorija matiematiki ot Diekarta do sieriediny XIX stoletija*. Pierewod z niemieckiego pod riedakcją A. P. Juszkiewicza. Gosudarstwennoje izdatielstwo fiziko-matematiczeskoj litieratury, Moskwa 1960, s. 467.

W ZSRR coraz bardziej podkreśla się potrzebę znajomości historii matematyki wśród specjalistów tej dyscypliny. Wyraźnym dowodem tych zainteresowań są liczne wydawnictwa z ostatnich lat, obejmujące zarówno prace rosyjskie oryginalne, jak i tłumaczenia. Poza 4 pozycjami podanymi w tytule tej notatki, można jeszcze wskazać np. na *Historię arytmetyki* I. J. Depmana (Moskwa 1959) i *Sumero-babilońską matematykę* A. A. Wajmana (Moskwa 1961). Zapotrzebowanie na tego typu opracowania znacznie wzrosło w związku z wprowadzeniem na uniwersytetach wykładów z historii matematyki (po 2 godz. wykładów na tydzień dla 4 roku studiów matematycznych).

Praca K. A. Rybnikowa jest specjalnie przeznaczona dla studentów uczelni uniwersyteckich i instytutów pedagogicznych i napisana zgodnie z programem wykładów. Pierwszy tom obejmuje w 15 wykładach dzieje matematyki od czasów starożytnych do końca XVII w., omawiając kolejno przedmiot i zakres historii matematyki, powstanie pierwszych matematycznych pojęć i metod (Egipt, Babilon), matematykę w Grecji, rozwój matematyki w Chinach i Indii, matematykę narodów Azji Średniej i Bliskiego Wschodu (IX—XV w.), matematykę europejskiego średniowiecza i odrodzenia. Więcej miejsca autor poświęcił matematyce XVII w.: powstaniu geometrii analitycznej i rachunku nieskończonościowego oraz udoskonaleniu metod i środków obliczeniowych. Tom zamyka bibliografia prac w języku rosyjskim. Książka ujęta z materialistycznego punktu widzenia podkreśla rolę zastosowań praktycznych w rozwoju matematyki, jej związek z innymi dyscyplinami oraz dialektyczny charakter praw rozwoju matematyki. Słabą stroną pracy jest to, że nie posiada ona choćby krótkich wypisów, które pozwoliłyby czytelnikowi zaznajomić się z dziełami klasyków.

E. Kolman i A. P. Juskiewicz w pracach objętych wspólnym tytułem *Matematyka do okresu Odrodzenia* podjęli wyjaśnienie historycznego rozwoju podstawowych pojęć matematycznych, metod i algorytmów z punktu widzenia współczesnych tendencji rozwojowych nauki. Autorzy potraktowali matematykę jako jedną całość, nie wyodrębniając problematyki szczegółowej czy tendencji i kierunków poszczególnych szkół, starali się natomiast uwypuklić zależności i związki między badaną dyscypliną a przyrodznawstwem, techniką i filozofią. W syntezie tej uwzględniono zarówno specyfikę narodową nauki w poszczególnych okresach, jak i powiązania międzynarodowe.

Praca E. Kolmana obejmuje dzieje matematyki w czasach starożytnych, począwszy od ludów, które stworzyły dawną cywilizację: Egipcjan, Babilończyków, Fenicjan, Żydów, Majów, Inków i Azteków. Osobne rozdziały poświęcone zostały rozwojowi matematyki w starożytnej Grecji, w państwach hellenistycznych i krajach cesarstwa rzymskiego.

A. P. Juskiewicz, pisząc o historii matematyki w wiekach średnich, sięga korzeniami dość głęboko w czasy starożytne, motywując to tym, że „jeszcze długo przed rozkładem cesarstwa rzymskiego zaczął się nowy wielki cykl rozwojowy matematyki na Dalekim Wschodzie: w Chinach i w Indiach, który otrzymał przedłużenie w krajach arabskich, Iranie i Azji Środkowej, a następnie w Europie i zakończył się w wiekach XV—XVI“ (s. 11).

Niejako dalszym ciągiem prac Kolmana i Juskiewicza jest tłumaczona z niemieckiego książka H. Wieleitnera *Historia matematyki od Kartezjusza do połowy XIX w.*, tworząc z nimi pewną całość tematyczną, dającą syntezę dziejów matematyki w skali światowej od chwili jej powstania do 1850 r.

cd.

Robert Brittain, *Rivers and Man*. Longmans, Green & Co, London—New York—Toronto 1959, s. 288, il. 19.

Książka *Rzeki i człowiek* — to barwna opowieść o wielkiej roli rzek w życiu najdawniejszych społeczeństw ludzkich. Autor omawia tu wpływ wód bieżących na ukształtowanie otaczającego nas świata oraz na gospodarkę ludzką od jej początków. Następnie opisuje szczegółowo kolejne etapy celowego wykorzystywania tej siły przyrody w starożytności: kopanie rowów nawadniających, wzniesienie tam, organizowanie przepraw, wreszcie zastosowanie napędu wodnego. Wielka liczba ciekawostek historycznych oraz interesujące, wielostronne podejście